

БОГОСЛУЖБОВІ СПІВИ
УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КАНАДІ

І. ВЕЧІРНЯ

Д-р ПАВЛО МАЦЕНКО

Видання Консисторії
УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КАНАДІ
Вінніпег, Ман., 1962.

Передмова

На українських історично-етнографічних землях Християнство проповідувалось ще в перші його віки. З того часу, як невід'ємна частина Богослужб, існував і церковний спів. Той спів ще не був записаний і передавався з голосу, від співака співакові, з покоління в покоління. Тоді він набрав своєрідних народньописаних прикмет і з цим пішов у століття.

988 року князь Володимир Великий охрестив український народ і Свята Православна Віра стала офіційною Релігією нашої Держави, а з нею й церковний спів.

Турбуючись справою упорядкування й краси церковного співу, що надавав пишноти й краси церковним Відправам, князь Володимир наказав при монастирях закладати школи і в них навчати читання, писання й співу.

На доручення Преп. Феодосія інок Печерського монастиря в Києві Єфрем списав 1096 р. „в порядку весь Устав Студійського монастиря, як воспівають Писнопінія і читають чтенія”. В тому Уставі були подані докладні вказівки про Відправи, розмір і порядок восьмиголосого співу. Так уведено в практику церковного співу Української Православної Церкви впорядковану й закінчену систему церковного восьмиголосся.

Записувався спів в книги своєрідними значками — знаменами вгорі над текстом. Тому й увесь церковний спів звався з *н а м е н н и м*,*) що значить — спів, записаний знаменами. Ті знамена, щодо висоти й ритму, не були певними. Кожне знам'я означало якусь мелодичну формулу. У XII—XIII стор., в час найвищого загального розвою Русі-України і її Православної Церкви, церковний спів остаточно упорядковано й записано знаменами в церковноспівні книжки: Стихирарі, Ірмолої й Мінеї. Отже, знаменний спів — це упорядкований первісний український або старокіївський спів.

З ходом часу цей спів у практиці почав був змінятися: його де-не-де поширюють, вставляючи народні звороти, скорочують, додають характеристичні для доби прикраси і так його записують.

В кінці XIII чи на початку XIV ст. із знаменного первозвору виокремлюється нова кївська відміна співу, що дістала назву „кївського розспіву”.

Мабуть на початку XVI ст. Українська Православна Церква прийняла новий (замість знамен) спосіб записування церковних співів, а саме — „кївське знам'я” у формі квадратних значків, які записувались на п'ятилінійній системі. Це була подія надзвичайної ваги, а ще більшою подією треба вважати сам переклад

*) Дивіться на зразки знамен в кінці „Вечірні”. П. М.

церковного співу із знамен на „кїївське знам'я”, що виконали великі кїївські музикознавці. Найстаршою пам'яткою цієї реформи вважається рукописний „Супрасльський Ірмолой” з 1598 р., в якому позначені мелодї „напіву жирского”. Переховувався той Ірмолой в Києво-Печерській Лаврі.

Цей спів став особливо зрозумілим і доступним для широких мас і був записаний у багатьох церковноспівних книжках, а найбільше в Ірмолоях. Дуже активними в переписуванні тих Ірмолоїв були Волинь та Галичина з їх монастирями.

Кїївський розспів у тих Ірмолоях був мелодійний, рухливий, наближений до народних форм співу, легкий до висвітлення й сприйняття слухачами. Завдяки цьому і активній пропаганді того співу українцями він був прийнятий на крилосах Московї, витискаючи там з ужитку т. зв. малий знаменний розспів московської редакції.

Через довше вживання цього співу по крилосах Московї, він змінився в мелодїї (скорочення) та в способі виконання.

Маючи в увазі працю голови „Справочной комісії...” з 1668 р. українця Олександра Мезенця („Ізвіщеніє о согласнїйших помїтах...”), твердження дослідника І. Вознесенського („Церковное пєніє юго-западної Руси по Ирмологам XVII в. Киев 1890. — М. 1898 і ін.), порівняльну студїю („Склад та технічна будова мелодїї кїївського розспіву в Почаївському Ірмолої 1775 р.” — дисертація з 1932 р. П. Маценка) та інші праці, а також порівняння найстарших зразків співу Ірмолоїв XVII—XVIII ст. із зразками-фрагментами найстаршого Новгородського Ірмолая з XII ст. Ервіна Кошмідера (“Die ältesten Novgoroder Hirmologien - Fragmente” н. в. Ervin Koschmieder, München 1952), приходимо до висновку, що найчистіший і дійсний кїївський (український) церковний спів зберігся до цієї доби в рукописних кїївських знам'ях церковноспівних книжках, особливо в Ірмолоях.

З цих Ірмолоїв, а напевно з рукописного Ірмолая 1652 р. та з інших були перший раз надруковані Ірмолої в 1700 і 1709 рр. у Львові. В роках 1760, 1775 і 1794 майже без змін з перших були передруковані Ірмолої в Почаївській Лаврі. 1894 р., у Львові, в друкарні Ставропілійського Інституту видано збірник скорочених співів „Гласопіснецъ ілі Напівник...” Ісидора Дольницького.

Українська Греко - Православна Церква в Канаді до цього часу не мала відповідного ї повного збірника церковних співів річного кола. Виконувався по Церквах той спів, який краще знали. Щоб унормувати церковні співи на один голос, маючи на думці, що пізніше вони будуть відповідно гармонізовані на мішаний і однородні хори, Консисторія Української Греко - Православної Церкви в Канаді під проводом Високопреосвященнішого Владика Іларїона, Митрополита Вінніпегу і всієї Канади, та голови Президїї Консисторїї о. Протопресвітера д-ра С. В. Савчука своєю постановою 27—29 грудня 1961 р. рішила видати друком всі співи річного кола.

Основним співом для Української Греко-Православної Церкви в Канаді Консисторія приймає співи, які записані в згаданих вище Ірмолоях та скорочення з них в „Гласопісникові” Ісидора Дольницького. До цих співів при потребі будуть додаватися співи Києво-Печерської Лаври, кїївського (пізнішого), грецького й болгарського розспівів.

Київський розспів найбільше розвинувся у могутньому духовному й культурному центрі України і всього слов'янського світу — в Києво-Печерській Лаврі. Спосіб співу в Лаврі був унікальним, викликав захоплення у своїх і подив у близьких сусідів, а також і в чужинців. Цей спів напевно буде основним для всієї Української Православної Церкви в самостійній Українській Державі.

У цій збірці подані необхідні співи „Вечірні” на один голос для потреб дяків і всіх тих, хто бажає навчитись нашого гарного, побожного й старовинного співу.

Співи записані у догідному середньому голосовому обсязі. Особи, які бажають співати вище чи нижче, можуть мелодії транспонувати на терцію, кварту нижче, або вище.

За одиницю міри більшості співів взята осьмичка. Співати треба ритмічно, не рвучкою, а рівномірною скоромовкою, чітко вимовляючи слова з підкресленням мовних наголосів.

Співи виконувати побожно, з чуттям і коли треба велично, уникаючи крику.

Будуть видані: 1. Вечірня, 2. Утренья, 3. Повна Служба Божа св. Івана Золотоустого на два голоси з додатками, 4. Відправи: Великого Посту, Великодні співи, Різдвяні, 5. Похорон, 6. Вінчання, 7. Молебен і інші співи.

Український текст до співів, прийнятий Українською Греко-Православною Церквою в Канаді. Співн видаватимуться збірками одного розміру.

За упорядкування й редакцію співів відповідає д-р Павло Маценко.

Технічний редактор о. Прот. Тома Ковалишин.

Д-р Павло Маценко

Вінніпег, 28-го липня 1962 року,
в День Св. Володимира Великого.

†

*Цю книгу: „Богослужбові Співи Української
Греко-Православної Церкви в Канаді, Вечірня”*

Б Л А Г О С Л О В Л Я Ю

*для загального вжитку
в Українській Греко-Православній Церкві
в Канаді.*

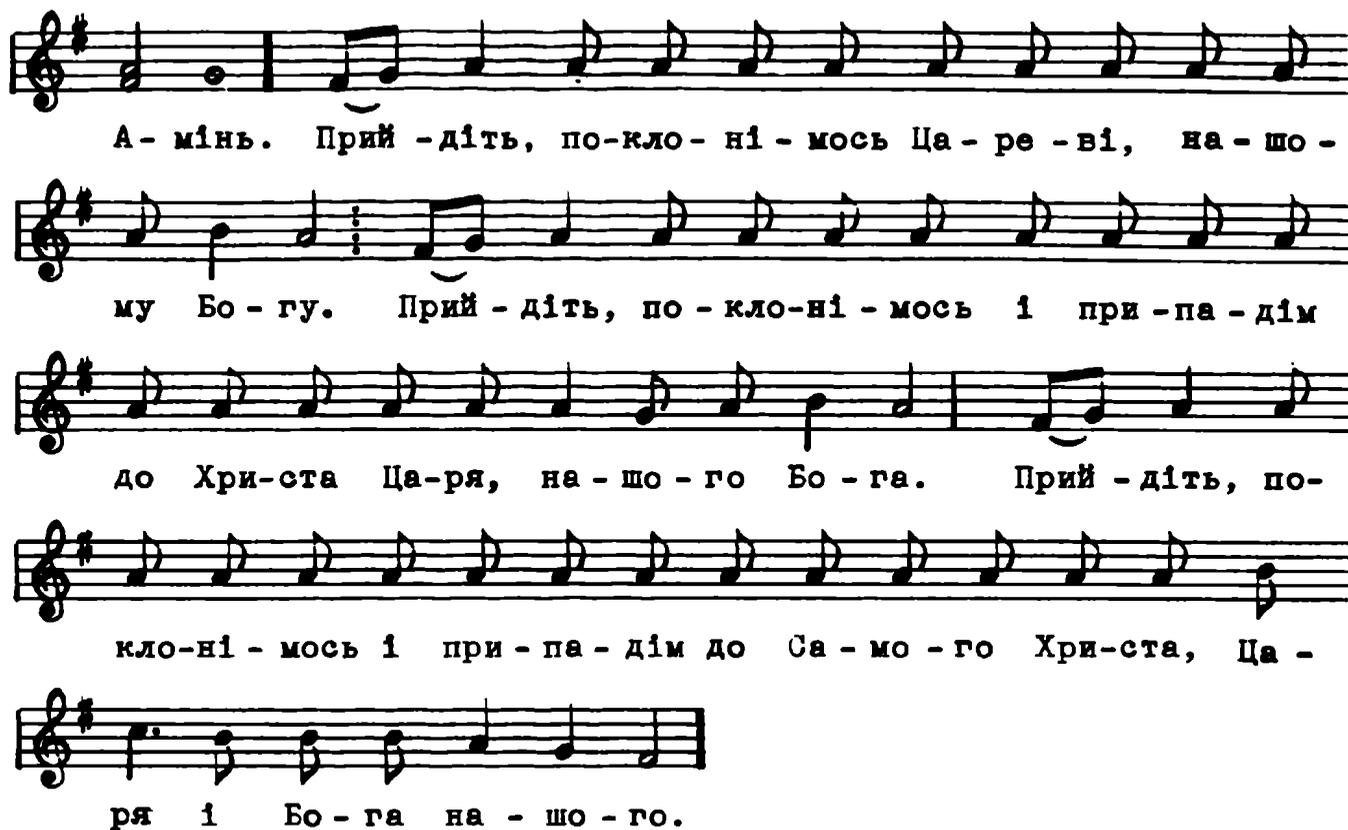
† *Іларіон,*

Митрополит Вініпегу і всієї Канади.

28-го липня 1962 року,
День Святого Володимира Великого.

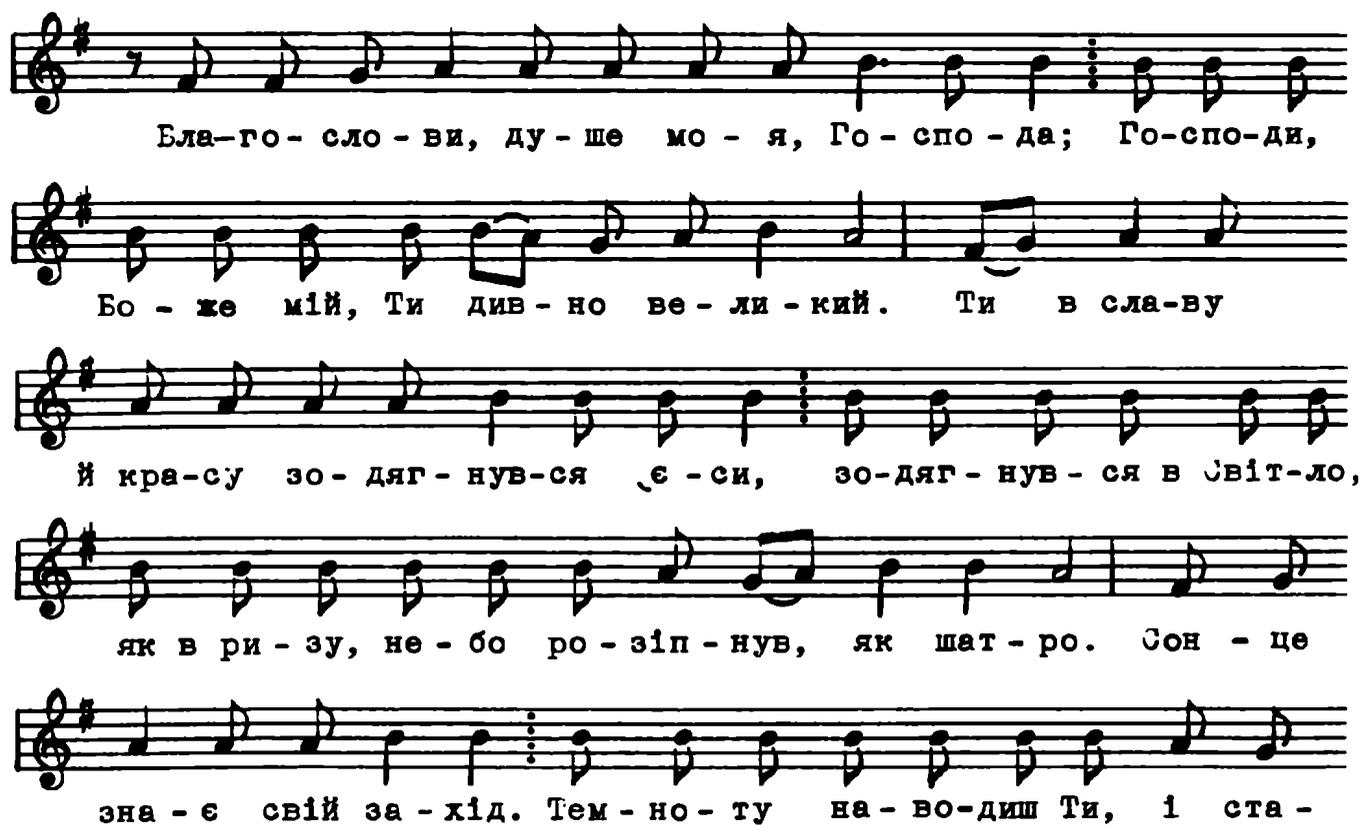

СПІВИ НА ВЕЧІРНІ

А - мінь. Прий - дить, по - кло - ні - мось Ца - ре - ві, на - шо -
 му Бо - гу. Прий - дить, по - кло - ні - мось і при - па - дім
 до Хри - ста Ца - ря, на - шо - го Бо - га. Прий - дить, по -
 кло - ні - мось і при - па - дім до Са - мо - го Хри - ста, Ца -
 ря і Бо - га на - шо - го.

БЛАГОСЛОВИ, ДУШЕ МОЯ, ГОСПОДИ.

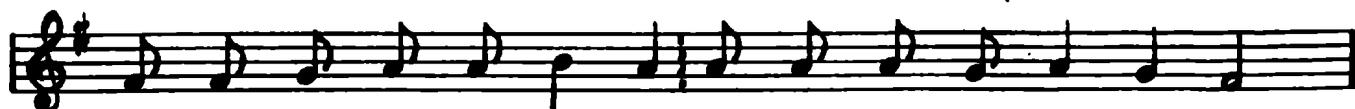
Бла - го - сло - ви, ду - ше мо - я, Го - спо - да; Го - спо - ди,
 Бо - же мій, Ти див - но ве - ли - кий. Ти в сла - ву
 й кра - су зо - дяг - нув - ся є - си, зо - дяг - нув - ся в Світ - ло,
 як в ри - зу, не - бо ро - зіп - нув, як шат - ро. Сон - це
 зна - є свій за - хід. Тем - но - ту на - во - диш Ти, і ста -

єть - ся ніч. Як ве - лич - ні ді - ла Тво - ї, Го - спо - ди.

Ти все в муд - ро - сти сот - во - рив є - си.

Сла - ва От - цю і Си - ну і Свя - то - му Ду - хо - ві,

і ни - ні і по - всяк час і на ві - ки віч - ні, А - мінь.

А - ли - лу - я, а - ли - лу - я, а - ли - лу - я, сла - ва То -

(Алілуя - 3 рази).

бі, Бо - же .

ВЕЛИКА ЕКТЕНІЯ - київська.

Го - спо - ди по - ми - луй! Го - спо - ди по - ми - - луй.

То - бі Го - спо - ди. А - мінь.

ШАСЛИВИЙ ЧОЛОВІК.

Велично.

Ща - сли - вий чо - ло - вік, а - ли - лу - - я, що не

хо - дить на ра - ду без - бож - - - - них. А - ли - лу - я,

а - - ли - лу - я - , а - ли - лу - я, а - ли - лу - я,

а - ли - лу - я, а - ли - лу - я.

Алилуя...

СТИХ 2.

Бо зна - є Го - сподь до - ро - гу пра - вед - них, а до - ро -

га без - бож - них за - ги - - не.

Алилуя...

СТИХ 3.

Слу - жить Го - спо - де - ві зо стра - хом і ра - дуй - те - ся

Йо - му з трем - тін - - - - ням.

Алилуя...

СТИХ 5.

Во - скрес - ни, Го - спо - ди, спа - си ме - не, Бо - - - - - же

мій.

Алилуя...

СТИХ 6.

Від Го - спо - да спа - сін - ня і над на - ро - дом Тво - їм

бла - го - словен - ня Тво - - - - є.

Алилуя...

Слава... і нині...

Сла - ва От - цю і Си - ну і Свя - то - му
 Ду - - хо - ві, і ни - ні і пов-сяк час і на
 ві-ки віч-ні, а - - мінь.

Алилуя...

АЛИЛУЯ - кінцеве.

А - ли - лу - я, а - ли - лу - я, а - ли - лу - я,
 сла - ва То - бі, Бо - - - же, сла - ва То - бі,
 Бо - - - же.

ВЕЛИКА СКТЕНІЯ - київська.

Го-спо-ди по-ми-луй. Го-спо-ди по-ми-луй.
 То - бі, Го- спо-ди. А - мінь.

По цьому "Господи, кличу" чергового голосу, догмат і Вхід.
 ("Господи, кличу" - в кінці Вечірні).

СВІТЛО ТИХЕ.

Світ-ло ти-хе свя-то-ї сла-ви без смерт-но-го
От ця, не-бес-но-го, свя-то-го, бла-жен-но-го,
І - - су-се Хри-сте. до-жив-ши до за-хо-ду сон-
ця, по-ба-чив-ши світ-ло ве-чір-не, сла-ви-
мо От-ця, Си-на і Свя-то-го Ду-ха, Бо-га.
До-стой-но-є пов-сяк час Те-бе про-слав-ля-
ти го-ло-са-ми по-бож-ни-ми, Си-ну Бо-жий,
що жит-тя да-єш, то-му світ Те-бе сла-вить.

СВІТЛО ТИХЕ.

Помірковано.

Київського розспіву.

Світ-ло ти-хе свя-то-ї сла-ви без-смерт-

но - го От - ця, не - бес - но - го, свя - то - го, бла - жен -
 но - го, І - су - се Хри - сте. Прий - шов - ши на за -
 хід сон - ця, по - ба - чив - ши світ - ло ве - чір - не, -
 сла - ви - мо От - ця й Си - на І - Свя - то - го Ду - ха,
 Бо - га. До - стой - но є по - всюк час Те - бе про -
 слав - ля - ти го - ло - са - ми по - бож - ни - ми, Си -
 ну Бо - жий, що жит - тя да - єш, то - му світ Те - бе
 сла - вить.
 І ду - хо - ві Тво - їо - му.

ПРОКИМНИ НА ВЕЧІРНЯХ.

В СУБОТУ.

Го - сподь цар - ству - є, в ве - лич -

ність при - брав - ся.

В НЕДІЛЮ.

про - слав - ляй - те те - пер Го - спо - да, всі слу - ги

Го - спод - ні.

В ПОНЕДІЛОК.

Го - сподь ви - слу - ха - є ме - не, ко - ли я кли - ка -

ти - му до Ньо - го.

В ВІВТОРОК.

Ла - ска Тво - я, Го - спо - ди, не - хай про - во - жа - є

ме - не по всі дні жит - тя мо - го.

В СЕРЕДУ.

Бо - же, у і - м'я Тво - є спа - си ме - не і си - ло -

ю Сво - є - в су - ди ме - не.

В ЧЕТВЕР.

По - міч мо - я від Го - спо - да, що ство - рив не - бо

і зем - лю.

В П'ЯТНИЦЮ.

Бо - же, за - ступ - ник мій є - си Ти, і ла - ска Тво -

я по - пе - ре - дить ме - не.

У піст замість тижневих
Прокимнів співається Алілуя
6-го голосу.

А - ли - лу - я, а - ли - лу - я, а - ли - лу - - я.

ПРОКИМНИ НА ВЕЧІРНЯХ ВЕЛИКОГО ПОСТУ.

(В неділі 1-шу, 3-тю й 5-ту.)

Не від - - - хи - лям ли - ця Тво - Йо - -

го, від слу - ги - - - - - Тво - -

Йо - - - го, бо ме - ні сум - но

ско - - - ро по - чуй ме - не, звер -

ни у ва - - - - гу на ду - -

шу мо - ю і виз - - во - - ли

ме - не.

(В неділі 2-гу й 4-ту.)

Го-спо-ди по-ми-луй, Го-спо-ди по-ми-луй, Го-спо-
 ди по-ми-луй. А-мінь. По-дай Го-спо-ди.
 І Ду-хо-ві Тво-їо-му. То-бі Го-спо-ди.

ВЧИНИ ДОСТОЙНИМИ.

Вчи-ни до-стой-ни-ми, Го-спо-ди у ве-чір цей
 від грі-ху всте-рег-ти-ся нам. Бла-го-сло-
 вен-ний Ти, Го-спо-ди, Бо-же От-ців на-ших
 ве-лич-не й про-слав-ле-не і м'я Тво-є на
 ві-ки а-мінь.
 Не-хай бу-де, Го-спо-ди, ла-ска Тво-я над на-ми,
 бо ми впо-ва-є-мо на Те-бе. Бла-го-сло-

вен - ний Ти, Го - спо - ди, нав - чи ме - не за - по -

ві - тів Тво - їх. Бла - го - сло - вен - ний Ти, Вла - ди -

ко, дай зро - зу - мі - ти за - по - ві - ти Тво - ї.

Бла - го - сло - вен - ний Ти, Свя тий - , про - сві - ти

ме - не за - по - ві - та - ми Тво - ї - ми. Го - спо -

ди, ла - ска Тво - я по - вік, не цу - рай - ся тво - рін -

ня рук Сво - їх. То - бі на - ле - жить хва - ла

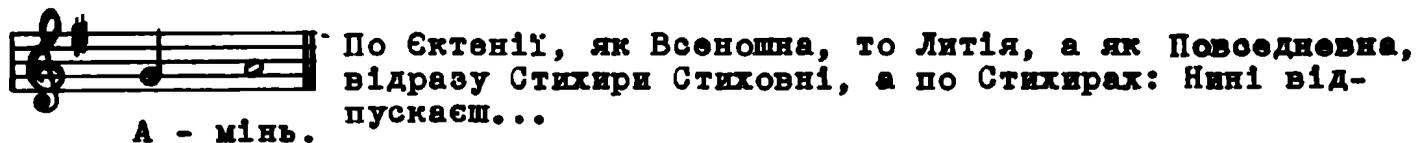
То - бі на - ле - жить про - слав - лен - ня. То - бі сла -

ва на - ле - жить, От - цю й Си - ну, і Свя - то - му Ду -

хо - ві, і ни - ні і по - всяк час, і на ві -

ки віч - ні, а - мінь.

ЕКТЕНІЯ БЛАГАЛЬНА.

І. ГОСПОДИ ПОМИЛУЙ НА ЛИТІЇ.

Після цього ще раз І-ше
Господи помилуй.

ЕКТЕНІЯ по Литії, Стихири Стиховні чергового
голосу (дивись в кінці Вечірні).

НИНІ ВІДПУСКАЄШ.

За о.В.Матюком.

I.

Ни - ні від - пу - ска - єш слу - гу сво - го Вла -
 ди - - - - ко, по сло - ву Тво - Йо - му
 за - спо - ко - є - ним бо ба - чи - ли -
 о - - - - чі мо - ї - спа - сін - ня Тво - -
 - - - - є, ко - тре при - го - то - вив є - си
 у - сім - - - , у - - - сім лю - дям, світ - ло
 на про - сві - ту не - вір - - - - них, і на
 сла - ву на - ро - ду на - шо - го - .

2.

Ни - ні, ни - ні від - пу - ска - єш, від - пу - ска -
 єш слу - гу Сво - го, Вла - ди - ко, по - сло - ву Тво - Йо -

му, за - спо - ко - є - ним, бо ба - чи - ли о - чі
 мо - ї, бо ба - чи - ли о - чі мо - ї спа -
 сен - ня Тво - є, я - ке при - го - то - вив є - си
 у - сім лю - дям, світ - ло на про -
 сві - ту не - вір - них, і - сла - ву
 на - ро - ду на - шо - го.

НИНІ ВІДПУСКАЄШ.

3. Київського розспіву.

ни - ні від - пу - ска - єш слу - гу Сво - го, Вла - ди - ко,
 по сло - ву Тво - їо - му, за - спо - ко - є - ним,
 бо ба - чи - ли о - чі мо - ї спа - сін - ня Тво - є,
 ко - тре при - го - то - вив є - си всім лю - дям, сві - тло

на про-сві-ту не-вір-них, і сла-ву на-ро -
ду на - - по-го.

СВЯТИЙ БОЖЕ.

Свя - тий Бо - же, Свя - тий Крип - кий,
Свя - тий Без - смерт-ний по - ми - луй нас.
Сла-ва От - цю і Си - ну і Свя-то - му Ду - хо - ві,
ни - ні і по - всяк час, і на ві - ки віч - ні. А - мінъ.

Читається: Слава...і нині...Пресвята Тройце...
по Отче наш включно.

А - мінъ. (Співається Тропарі). Го-спо-ди по-ми-луй.
Го-спо-ди по-ми-луй, Го-спо-ди по-ми-луй, Го -
спо-ди по - ми - луй.

ГОСПОДИ ПОМИЛУЙ.

Го - спо - ди, по - ми - луй.

НЕХАЙ БУДЕ - київське.

Не-хай бу - де і - м'я Го - спод - не бла - го - сло - ве - не

від ни - ні і до ві - ку.

ВЕЛИКЕ - Ірмолойне.

Не - хай бу - де і - - м'я - Го - спод - не

бла - го - сло - вен - не, бла - го - сло - вен - не від ни - ні

і - до ві - ку, до ві - ку.

ТРОПАРІ, які співаються в Піст по "Алилуя", гол. I.

Бо - го - ро - ди - це Ді - во, ра - дуй - ся! Бла - го - дат - на

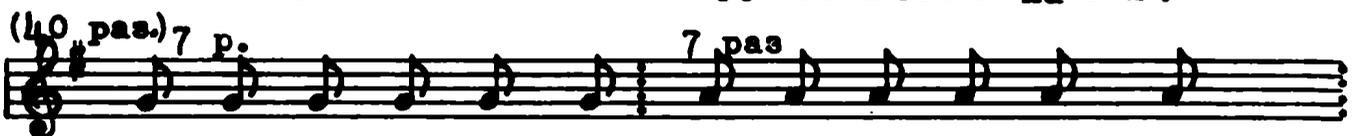

Ма - рі - є, Го - сподь з То - бо - ві! Бла - го - сло - вен - на

Ти між же - на - ми і бла - го - сло - вен - ний плід у -

без - рів - нан - ня Се - ра - фи - мів, що по - ро - ди - ла
 Бо - га Сло - во чи - сто - ю, прав - ди - ву - ю Бо - го -
 ро - ди цю, Те - бе ве - ли - ча - є - мо. У і - м'я Го -
 спод - не по - бла - го - сло - ви От - че. А - мінъ. Відпуст.

ПРЕТЕРПІВИЙ - співається по відпусті.

Пре - тер - пі - вий, за нас стра - сти, І - су - се
 Далі подають - ся додатки.
 Хри - сте, Си - ну Бо - жий, по - ми - луй нас.

ПІД ТВОЮ МИЛІСТЬ.

Під Тво - ю ми - лість при - бі - га - см,
 Бо - го - ро - ди - це ді - во, мо - ли -
 тов на - ших в жур - бі не цу - рай - ся,

а від бід нас виз - во - ли. Є - ди - на чи - ста - я,
 є - ди - на чи - ста - я, є - ди - на чи - ста - я
 і бла - го - сло - вен - на - я, і бла - го - сло - вен - на - я,
 і бла - го - сло - вен - на - я.

БОГОРОДИЦЕ ДІВО - грецького розспіву.

Рухливо.

Бо - го - ро - ди - це Ді - во, ра - дуй - ся! Бла - го - дат -
 на Ма - рі - є, Го - сподь з То - бо - - ю! Бла - го -
 сло - вен - на Ти між же - на - ми і бла - го - сло - вен -
 ний плід у - тро - би Тво - є - ї, бо Ти по - ро - ди -
 ла Хри - ста Спа - са Душ на - - ших.

ГОЛОС І-Й.

Го - спо - ди, кли - чу до Те - бе, - ви - слу - хай ме - не,

Ви - слу - хай ме - не, Го - спо - ди. Го - спо - ди кли - чу

до Те - бе, - ви - слу - хай ме - не. По - чуй го - ло - су

мо - лін - ня мо - - го, ко - ли до Те - бе я кли -

ка - ти - му. Ви - слу - хай ме - не, Го - спо - ди!

Не - хай ста - не мо - лит - ва мо - я, як ка - ди - ло

пе - ред То - бо - ю; під - но - шен - ня рук мо - їх -

як жер - тва ве - чір - ня - я. Ви - слу - хай ме - не,

Го - спо - ди!

СТИХ: Ви - ве - ди з в'яз - ни - ці ду -

шу мо - ю, щоб про - сла - ви - лось і - м'я Тво - є - .

СТИХИРА.

Ве - чір - ні на - ші мо - лит - ви, прий - ми свя - тий
 Го - спо - ди, і по - дай нам від - пу - щен - ня грі - хів,
 бо Ти о - дин на сві - ті я - вив во - скре -
 сін - ня.

Інші стихи по зразку "Виведи з в'язниці", а
 стихири по зразку "Вечірні наші молитви".

Слава...

Сла - ва От - цю, і Си - ну, і Свя - то - - - му
 і ни - ні...
 Ду - хо - ві, і ни - ні і пов - сяк час, і на
 ві - ки віч - ні. А - мінъ.

СТИХИРА "на стиховних".

Тво - їм страж - дан - ням Хри - сте - , ми поз - ба - ви -
 ли - ся при - стра - стів, і во - скре - сін - ням Тво - їм

Стих:

ДОГМАТИК I-го ГОЛОСУ: Прославмо Марію...

ла. У Ній от-же о-по-ру ві-ри ма-ю-чи,
 о-бо-рон-цем ма-є-мо Го-спо-да, що від Не-ї
 на-ро-див-ся. Будь-те муж-ні, лю-ди Бо-жі,
 будь-те муж-ні, бо Він во-ро-гів пе-ре-
 мо-же, я-ко Все-мо-гут-ній.

ГОЛОС 2-Й.

1. Го-спо-ди, кли-чу до Те-бе, - ви-слу-хай ме-не. Ви-слу-
 2. хай ме-не, Го-спо-ди. Го-спо-ди, кли-чу до Те-бе,
 3. ви-слу-хай ме-не. По-чуй го-ло-су мо-літ-ня
 4. мо-го, ко-ли до Те-бе я кли-ка-ти-му.
 5. Ви-слу-хай ме-не, Го-спо-ди.
 6.

СТИХИРА.

Інші стихи по зразку "Виведи з в'язниці", а стихири по зразку "Прийдіть, поклонімся".

Слава...і нині...

СТИХИРИ "на стиховник".

ДОГМАТИК 2-ГО ГОЛОСУ: Минулася тінь закону...

Ми - ну - ла - ся тінь за - ко - ну, ко - ли прий - шла бла -
 го - дать; бо як ку - пи - на не зго - ра - ла, о - хоп - ле -
 на - по - лу - м'ям, так Ти Ді - во - в по - ро - ди - ла і
 Ді - во - в зо - ста - ла - ся; за - мість стов - па вог - не -
 но - го за - ся - ло Сон - це прав - ди, за - мість Мой - се -
 я Хри - стос, спа - сін - ня душ на - ших.

ГОЛОС 3-Й.

1. Го - спо - ди, кли - чу до Те - бе, ви - слу - хай ме - не!
 2. Ви - слу - хай ме - не Го - спо - ди. 3. Го - спо - ди,
 4. кли - чу до Те - бе, ви - слу - хай ме - не. По - чуй го - ло -

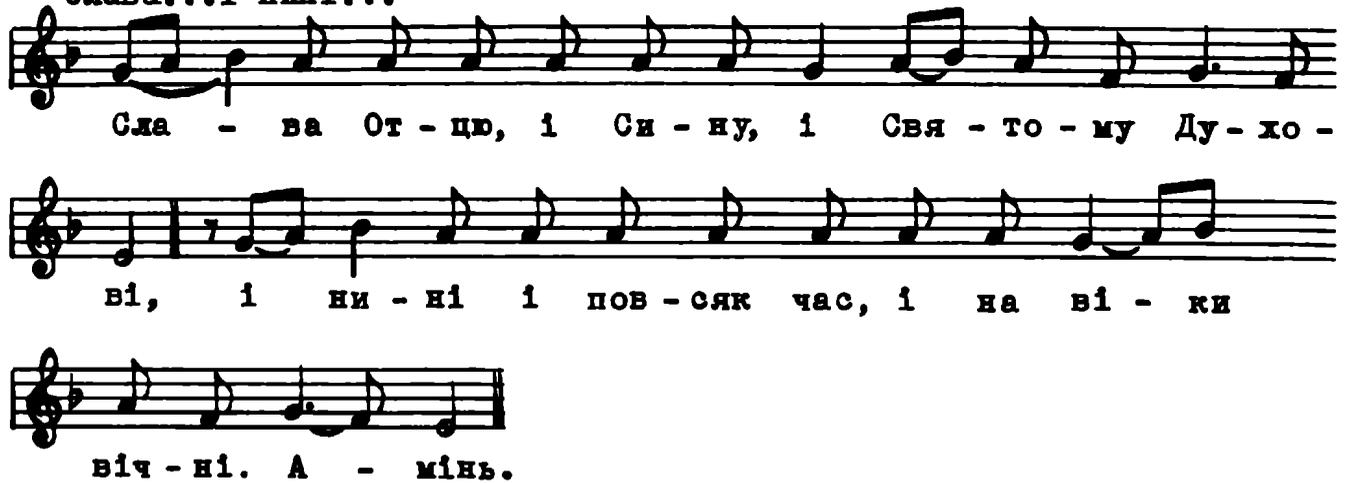
СТИХИРА.

Інші стихири співати по зразку "Господи, кличу".

Слава...і нині...

СТИХИРА "на стиховних".

ДОГМАТИК 3-го ГОЛОСУ: Як нам не дивуватися...

Як нам не ди-ву-ва-ти-ся, Все-чес-на-я,
на-ро-джен-ню від Те-бе Бо-го-чо-ло-ві - - ка?
Бо, - не піз-нав-ши му-жа, Ти, Пре-не-по-роч-на,
без От-ця по-ро-ди-ла Си-на в ті - - лі,
пер - ше ві-ків на-ро-джен-но-го від От-ця без
ма-те-рі, Я-кий ні-я-ко-ї змі-ни, а-ні змі-
шан-ня, а-ні роз-ді-лен-ня не заз-нав, а
в ці-ло-сті при-кме-ти о-бох при-род збе-ріг. То-
му, Ма-ти Ді-во, Вла-ди - - чи-це, мо-ли Йо-
го, щоб спа-сти-ся ду-шам тих, що пра-во-слав-но

ГОЛОС 4-Й.

Стих:

сла - вив і - м'я Тво - - - є .

СТИХИРА.

Жи - во - твор - но - му Тво - Йо - му хре - сту, пов - с'як час

по - кло - ня - є - мось, Хри - сте Бо - же, і сла - ви -

мо Тво - є на тре - тій день Во - кре - сін - ня, бо

Ти ним від - но - вив зо - тлі - лу люд - ську при - ро - ду

Все - сіль - ний, і вхід нам на не - бо від - крив, як

є - ди - ний ми - ло - сер - дний і чо - ло - ві - ко - лю - бець.

Інші стихири по зразку "Господи, кличу".

Слава... і нині...

Сла - ва От - цю, і Си - ну, і Свя - то - му Ду -

хо - ві, і нині і пов - с'як час, і на ві - ки

ві - чні. А - мінь.

СТИХИРА "на стиховник".

Ти, Го - спо - ди, як зій - шов на хрест, зняв пра - ді -

дів - ську клят - ву, а як спу - стив - ся у пек - ло,

виз - во - лив в'яз - нів од - віч - них, да - ру - ю - чи

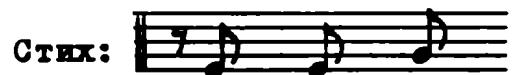
ро - ду люд - сько - му нет - лін - ня. То - му, спі - ва - ю -

чи, сла - ви - мо жи - во - твор - че і спа - са - ю - че

Тво - є во - скре - сін - ня.

Про - слав - ля -

ти - му Те - бе, Го - спо - ди, всім сер - - - цем.

Стихира "Єдиний..." на зразок "Господи, кличу".

ДОГМАТИК 4-го ГОЛОСУ: Пророк Давид...

Про-рок Да-вид, що че-рез Те - бе, Бо - го - ро - ди - це,
 Бо - го - от - цем став, у пі-сні То - му, хто ве -
 лич-ність То - бі да - ру - вав, так про - ві - стив
 про Те - - бе: "Ста - ла Ца - ри - ця пра - во - руч Те -
 бе". Бо Те - бе Ма - тір - 'ю, За - ступ - ни - це - ю жит -
 тя по - ка - зав Хри - стос Бог, що зво - лив ми - ло -
 сти - во від Те - бе без от - ця лю - ди - но - в ста -
 ти, щоб о - браз Свій, у при - стра - стях зо - ті - лий
 о - но - ви - ти і, о - веч - ку в го - рах за - блу -
 длу, від - шу - кав - ши, та на пле - чі - в'язав - ши, до

От - ця при-не-сти і з во - лі Сво - є - ї до не - бес -
них сил при - лу - чи ти і спа - сти світ, ма - в -
чи ве - ли - ку і ба - га - ту - в ми - лість.

ГОЛОС 5-Й.

1.
Го - спо - ди, кли - чу до Те - бе, - ви - слу - хай ме - не.
2. Ви - слу - хай ме - не, Го - спо - ди. 3. Го - спо - ди,
кли - чу до Те - бе, - ви - слу - хай ме - не. 4. По - чуй го - ло -
5. су мо - лін - ня мо - го, ко - ли до Те - бе я
6. кли - ка - ти - му. Ви - слу - хай ме - не, Го - спо - ди.
Не - хай ста - не мо - лит - ва мо - я, як ка - ди - ло
пе - ред То - бо - - - в; під - но - шен - ня рук мс -

їх - як жер-тва ве-чір-ня-я. Ви-слу-хай
 ме-не, Го-спо-ди. Стих: Ви-ве-ди зв'яз-ни-ці
 ду-шу мо-ю, щоб про-сла-ви-лось і-м'я- ,
 Тво-є.

СТИХИРА.

Че-сним Тво-їм хре-стом Ти ди-я-во-ля по-
 до-лав, Хри-сте, і во-скре-сін-ням Тво-їм жа-
 ло грі-ха при-ту-пив, і виз-во-лив нас із во-
 рт смер-ти. Сла-ви-мо Те-бе, Є-ди-но-род-ий.
 Слава...і нині...
 Сла-ва От-цю, і Си-ну, і Свя-то-
 му Ду-хо-ві, і ни-ні, і пов-сяк час,

СТИХИРА "на стиховник".

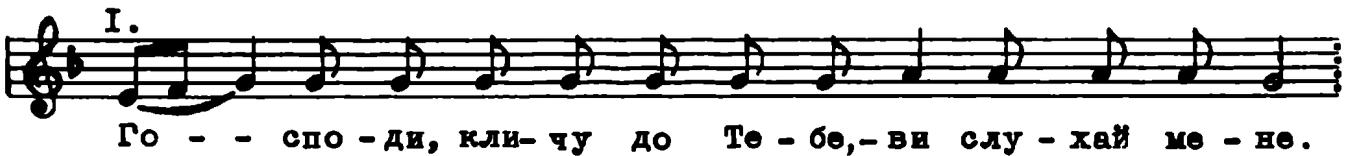

ДОГМАТИК 5-го ГОЛОСУ: У Червоному Морі...

У Чер-во - но - му мо - рі о - браз Не - ві - сти Не - не -
віст - но - ї ко - лись по - ка - за - ний був. Там
Мой - сєй роз - ді - ли - тель во - ди, тут Га - ври - їл
чу - да слу - га; то - ді гли - би - ну прой - шов Із - ра -
їль як по су - хо - - му, ни - - ні ж Ді - ва
по - ро - ди - ла Хри - ста без - сі - мен - но; мо - ре
пі - сля пе - ре - хо - ду Із - ра - ї - ля зно - ву не про -
хід - не ста - ло, Пре - чи - ста пі - сля на - ро - джен - ня Е -
ма - ну - ї - ла зо - ста - ла - оя не - тлін - - на.
Бо - же Віч - ний і Пе - ред - віч - ний, мо як

ГОЛОС 6-Й.

мо - ю, щоб про - сла - ви - лось і - м'я Тво - є.

СТИХИРА.

Пе - ре - мо - гу ма - ю - чи над а - дом, на хрест вії -

шов Ти, Хри - сте, щоб во - скре - си - ти з Со - бо - ю тих,

що в тем - ря - ві смер - тель - ній про - бу - ва - - ли;

сам віль - ний од смер - ти, по - ми - луй нас, Спа - се,

Все - мо - гу - тній, що жит - тя да - єш од сво - го

світ - ла.

Слава... і нині...

Сла - ва От - цю, і Си - ну, і Свя - то - му Ду - хо - ві,

і ни - ні і пов - сяз час, і на ві - ки віч - ні. А - мінъ.

СТИХИРА "на стиховних".

Во - скре - сін - ня Тво - є, Хри - сте, Спа - се, ан - го - ли

о - спі - ву - вть на не - бе - сах, і нас на землі спо -

до - би чи - стим сер - - цем, Те - бе сла - ви - ти.

Стих: Про - сла - ля - ти - му Те - бе, Го - спо - ди, всім сер -

цем.

ДОГМАТИК 6-го ГОЛОСУ: Хто не ублажить...

Хто не у - бла - жить Те - бе, Пре - свя - та - я Ді - во?

Хто не про - сла - вить тво - їх ро - дин пре - чи - стих?

Сян бо є - ди - но - род - - ний, що від От - ця за -

ся - яв од - віч - но, Він Сам од Те бе, Чи - сто - ї,

вий - шов, не - ска - за - но ті - ло прий - няв - ши;
 по при - ро - ді Бо - гом був - ни, і за - для нас по
 при - ро - ді став - ни лю - ди - но - в, Він не на дві о -
 со - би по - ді - ля - єть - ся, а - ле в двох не - зли - тих
 при - ро - дах по - зна - єть - ся. Йо - го мо - ли, Чи - ста,
 Все - бла - жен - на, щоб бу - ли по - ми - лу - ва - ні ду -
 ні на - ні.

ГОЛОС 7-Й.

1.
 Го - спо - ди, кли - чу до Те - бе, - ви - слу - хай ме - не.
 2. 3.
 Ви - слу - хай ме - не, Го - спо - ди. Го - спо - ди, кли - чу
 4.
 до Те - бе, - ви - слу - хай ме - не. По - чуй го - ло - су

Стих:

СТИХИРА.

Спа-се наш, сла-ва То-бі.

Слава...і нині...

Сла-ва От-цю, і Си-ну, і Свя-то-му Ду-хо-ві,

і ни-ні і пов-сяк час, і на ві-ки вічні. А-мінь.

СТИХИРА "на стиховник".

Ти во-скрес із гро-ба, Спа-се ми-ру, і під-няв із

Со-бо-ю лю-дей, в ті-лом Тво-їм, Го-спо-ди, сла-

ва То-бі.

Стих:

Про-слав-ля-ти-му Те-бе,

Го-спо-ди, всім сер-цем.

ДОГМАТИК 7-го ГОЛОСУ: Матір'ю надприродно стала...

Ма-ті-р'ю над-при-род-но ста-ла Ти, Бо-го-ро-ди-

це, і не-ска-зан-но та не-збаг-не-но Ді-во-ю

зо-ста-ла-ся; і чу-да ро-дин Тво-їх я-зик з'я-
су-ва-ти не мо-же, бо за-чат-тя Тво-є, Чи-ста,
пре-див-не бу-ло, ро-дін-ня не-збаг-не-не; бо
де Бог хо-че, там по-ря-док при-ро-ди пе-ре-мо-
же-ний бу-ва-є. То-му всі ми, Те-бе за Ма-
тір Бо-жу виз-на-ю-чи, ши-ро бла-га-є-мо Те-
бе, мо-ли, щоб спа-сти-ся ду-шам на-шим.

ГОЛОС 8-Й.

1.
Го-спо-ди, кли-чу до Те-бе, ви-слу-хай ме-не.
2.
Ви-слу-хай ме-не, Го-спо-ди. 3.
Го-спо-ди, кли-чу до Те-бе, ви-слу-хай ме-не. 4.
По-чуй го-ло-су

мо-лін-ня мо - - го, ко-ли до Те-бе я

кли-ка-ти-му. Ви-слу-хай ме-не, Го-спо-ди.

Не-хай ста-не мо-лит-ва мо-я, як ка-ди-ло

пе-ред То-бо - - ю; під-но-шен-ня рук -

мо-їх - як жер-тва ве-чір - ня-я. Ви-слу-хай

ме-не Го-спо-ди.

Стих:

Ви-ве-ди зв'яз-ни

ці ду-шу мо-ю, щоб про-сла-ви-лось і - м'я

Тво - є.

СТИХИРА.

Ве-чір-ню піс-ню і служ-бу сло-ве - - сну,

при-но-си-мо То-бі, - Хри-сте, бо Ти бла-го -

Слава...і нині...

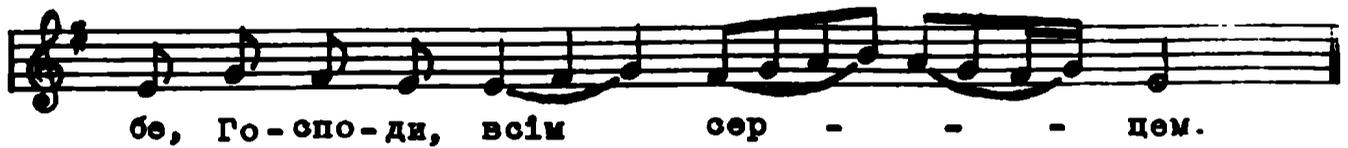
СТИЖИРА "на стиховник".

Стих:

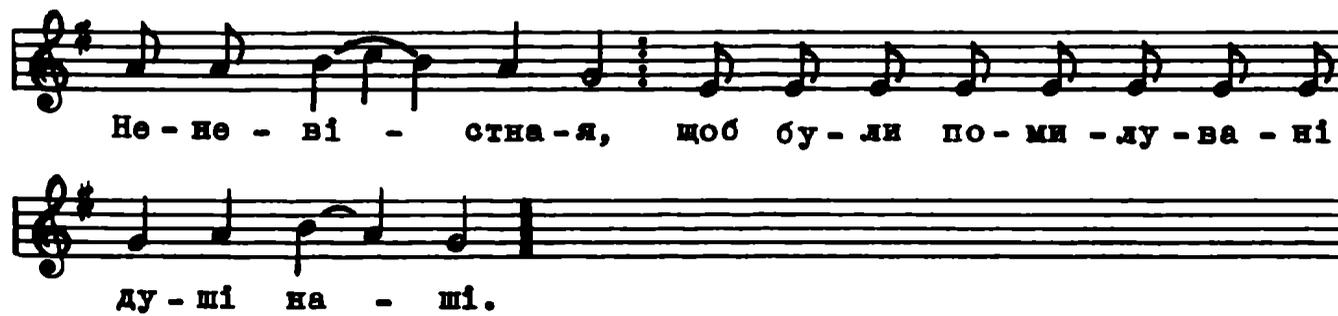

Про - слав - ля - ти - му Те -

ДОГМАТИК 8-го ГОЛОСУ: Цар небесний...

Музична партитура на двох лінійках. Обидві лінійки мають ключ Ф-дур (два діжки) і 4/4 ритм. Перша лінійка містить мелодію з нотами: G4, A4, B4, C5 (з двома нотами під нотою), B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. Друга лінійка містить мелодію з нотами: G4, A4, B4, C5 (з двома нотами під нотою), B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. Літературні надписи розташовані під нотами.

Не - не - ві - стна - я, щоб бу - ли по - ми - лу - ва - ні
ду - ші на - ші.

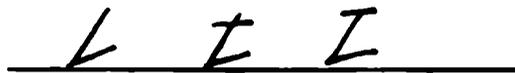
ПРО ВИГЛЯД І РОЗВИТОК ЗНАМЕННОЇ НОТАЦІЇ

У передмові до „Вечірні” сказано, що мелодії українського стародавнього церковного співу записувались своєрідними значками вгорі над текстом. По тодішньому значок називався „знам'я”, або „крюк”. Тому й весь церковний спів, записаний знаменами вгорі над церковноспівним текстом, став зватись — „знаменний”.

Знамен було багато й різного вигляду. На думку дослідників нашого старовинного церковного співу знаменна нотація була наслідуванням ранневізантійської нотації 8-12 століть. В цьому, коли мати в увазі деяку подібність певних знамен з грецькими, досить правди і це треба досліджувати, але український історик церковної музики М. Грінченко про це написав так: „... візантійський же вплив на нашу церковну музику прийшов пізніше, коли знаменний розспів (давнього періоду) в своїх основних мелодійних рисах (тому і в нотолісові — П. М.) був уже сформований”. („Історія Української Музики”, стор. 111).

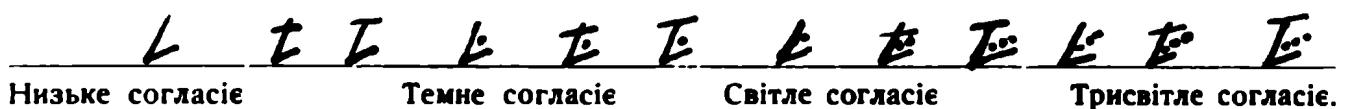
Дослідник Ст. Смоленський про знаменний спів і його нотацію писав, „що грецьке візантійське письмо й спів з'явилися у нас пізніше, коли вже все необхідне для відправ богослужб в Українській Церкві (в оригіналі — русскої, П. М.) — тоді ще не признаної — було винайдене й упорядковане своїм способом і розумом... і що ще простіше, що перед тим постала й виробилась своя нотація — хоч і не без впливу грецької музичної теорії — для запису своїх мелодій, що не змінилась і до наших днів. Наш церковний спів постав, годувався й розвивався на національним ґрунті, хоч у своїй основі мав спільні елементи з візантійськими мелодіями”.

Олександр Кошиць уважав згадану працю Смоленського надзвичайно вартісною і додав, що українські співаки не трудилися над грецькою теорією, а співали своїм власним звукорядом, кращим і яснішим від елінського. Він був побудований на трихордах (терціях), що звались **согласія**. Побудова тих согласій: великі терції роз'єднані півтоном, а знам'я було нотою. Висота ступені согласія позначалась рисою:

Висота согласія точкою:

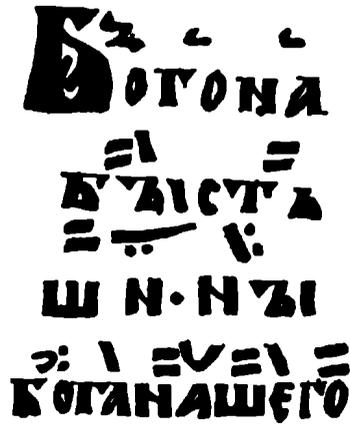
Повний устрій согласій з їх назвами виглядав так:

Г А Н с d e f g a b c̄ d̄

Так виглядав би український старовинний знаменний нотолісові з перекладом його в сучасну нотну систему. Знаменний нотолісові в перші часи не був тривким. Знамена (значки нотолісові) змінювались у вигляді, або деякі з них і зовсім виходили з ужитку. Тому ж що первісно спів вивчався з голосу через співоцьке минуле й традицію (М. Грінченко), знамена над текстом спершу були тільки вказівкою-дороговказом того, де починалась мелодія, де підносилась, де спадала й закінчувалась. Отже, найдавніші знамена були значками для пригадування руху мелодій, і ними не подавалось ні певної висоти, ні ритмічного малюнку мелодій, що прийшло пізніше.

Перші знамена з 11-го століття писались товстими рисками, які бачимо над церковноспівним текстом, що дуже гарно видно у прикладі першим:

(Приклад 1.)

В дальшому розвитку знаменної нотації (12-13 століття), що бачимо в прикладі 2-ому, спостерігається більша вправність письма, збільшується число знамен, вводяться дрібніші знамена, ритміка й тривалість тонів. Між новими знаменами знаходяться й старші, хоч і більш удосконалені, знамена, але деякі з них вже з іншим значенням. 2-й приклад має два зразки. Перший, що зліва, є 6 пісень ірмосів 8-го голосу з найстаршого новгородського Ірмолая з 12 стол., а другий, що справа, та сама пісня з грецьким текстом дещо старшої редакції з гори Афону з т. зв. Codex Fonds Coislin 220, що переходується в Національній Бібліотеці в Парижі. Зразки взяті з праці Е. Кошмідера.

Тут необхідно пригадати, що Київ був центром, де формувався український церковний спів та сама знаменна нотація. Християнство і з ним церковний спів розповсюджувались в усіх частинах імперії Київської Русі теж з Києва, а необхідні книги переписувались також з київських оригіналів. Це відноситься і до фрагментів новгородського Ірмолая.

Одержима² прими мѧ. милосѧрдѧ.

 грѧхѧми мѧногѧми. и припа-

 дающа къ щедротѧмъ тѧ. яко про-

 15 рока господи и спѧси мѧ ☩

π' v 6 Ουνεχομενον δεξαι με φιλαν-

 Επ 324 η. 328 θρωπε· εκ πταισματος πολ-

 Η 136 γ λων· και προσπιπτοντα τοις

 οικτιρμοις σου· ως τον προφη-

 την Κυριε και σωσον με.

(Приклад 2.)

3-ій приклад один з дуже цікавих зразків відчитання знаменної нотації з слов'янського Ірмолая Хилендарського монастиря з гори Афону, що виконав дослідник Мілош М. Велімірович.

В горішньому рядкові бачимо знамена, а під ними в сучасній нотації їх мелодичний вигляд.

Ch

 W

(Приклад 3.)

Дуже гарний і глибоко мистецький зразок розвиненої знаменної нотації бачимо в 4-ому прикладі. З якого точно часу він походить, тяжко сказати. В кінці 16-го і на початку 17-го стол., щоб уточнити відчитування мелодій знамен, Шайдуров почав подавати коло них, писані червоним, значки. Пізніше — в роках 1667-68 — О. Мезенець додав до того ще й свої чорні значки. З того часу знаменна нотація відчитувалась легко.

НА И ВСА ДНИ
КИ КМО РИ ТЕ РМНЕМЪ
СО КРЪ ША А И
БРА НИ МЫ ШЦЕ
Ю КЫ СО КО Ю
ХРИ СТОСЪ И СТРАСЪ ЕСЪ И ЗРА

IRMOSY TSERKOVNAGO PENIYA, KIEV, 1913, fol. 133^v (cf. p. 39).

(Приклад 4.)

Шайдуров і Мезенець працювали в 17-ім столітті в Московії і для Московії. Натомість в Україні, в Києві, вже сотку років перед тим знаменна нотація вийшла з ужитку і весь церковний український спів був з неї переложений на свою нову нотацію, яка була названа за місцем її винаходу — „київське знам'я”. Це — п'ятилінійна система, така як і сучасна, на якій мелодія записувалась ромбоподібними, а то й квадратними різного тривання нотовими значками. Перші рукописні збірники (Ірмолої і др.) з київським знам'ям з'явилися в Україні десь в половині 16-го століття, а найстаршою пам'яткою, що переховувалась в Києво-Печерський Лаврі, вважається Супрасльський Ірмолоя 1598 року. В прикладі 5-ім подається зразок київського знамені з рукописного Ірмолоя 1703 року.

- Преображенский, А. В. — О сходстве русского музыкального письма с греческим в певческих рукописях XI-XII в. (Реферат).
- Смоленский, Ст. — О древнерусских певческих нотациях в „Памятники древней письменности и искусства”, 1901.
- Вознесенский, I. — Церковное пение православной юго-западной Руси по ирмологам XVII и XVIII веков. Изд. П. Юргенсона, Москва.
- Panoff, P. Dr. — Die Altslavische Volks — und Kirchenmusik. Handbuch der Musikwissenschaft. h. v. Dr. E. Bücken.
- Koschmieder, Erwin. Die Ältesten Novgoroder Hirmologien — Fragmente. Verlag der Bayerischen Ak. der Wissenschaft, München 1955.
- Hoeg, Carsten — The oldest slavonic tradition of Byzantine music. From the Proceedings of the British Academy v. XXXIX, London.
- Velimirovič, Miloš M. — Byzantine Elements in Early Slavonic Chant: The Hirmologion. Copenhagen, Ejnar Munksgaard 1960.

З М І С Т

Співні на Вечірні	1
Благослови, душе моя, Господи	1
Велика Ектенія — київська	2
Щасливий чоловік	2
Ангелу — кішчеве	4
Велика Ектенія — київська	4
Світло тихе	5
Світло тихе — київського розсвіту	5
Прокимни на Вечірнях	6
Прокимни на Вечірнях Великого Посту	8
Вчenni достойними	10
Нині відпускаєш	13
Нині відпускаєш — київського розсвіту	14
Святий Боже	15
Нехай буде — київське	16
Тропарі, які співаються в Піст	16
Претерпівий	19
Під твою милість	19
Богородице Діво	20
Голоси	21
Голос 1-й	21
Стихира	22
Стихира „на стиховних“	22
Догматик 1-го голосу	23
Голос 2-й	24
Стихира	25
Стихира „на стиховних“	26
Догматик 2-го голосу	27
Голос 3-й	27
Стихира	28
Стихира „на стиховних“	29
Догматик 3-го голосу	30
Голос 4-й	31
Стихира	32
Стихира „на стиховних“	33
Догматик 4-го голосу	34
Голос 5-й	35
Стихира	36
Стихира „на стиховних“	37
Догматик 5-го голосу	38
Голос 6-й	39
Стихира	40
Стихира „на стиховних“	41
Догматик 6-го голосу	41
Голос 7-й	42
Стихира	43
Стихира „на стиховних“	44
Догматик 7-го голосу	44
Голос 8-й	45
Стихири	46
Стихири „на стиховних“	47
Догматик 8-го голосу	48
Цяк вплив і розвиток зміненої нотаци	50

